

Till
Regeringen
Justitiedepartementet
SOU 2024:55

Idéburna skolors riksförbunds yttrande om SOU 2024:55 En översyn av 23 kap. brottsbalken

Idéburna skolors riksförbund (ISR) organiserar icke vinstutdelande fristående skolor och arbetar för att stärka möjligheterna för olika idéburna pedagogiska alternativ att bedriva förskola/skola inom det svenska utbildningsväsendet. ISR verkar för att försvara friskolereformens mångfaldssyfte och för en deltagande målstyrning där skolorna själva kan styra över hur verksamheten ska organiseras för att nå de nationella målen. På så vis främjas en reell pedagogisk mångfald, vilket är en förutsättning för en verklig valfrihet för elever och föräldrar.

Med idéburna skolor avses den definition som tagits fram av utredningen Idéburna aktörer i välfärden, SOU 2019:56

Sammanfattning

Idéburna Skolors Riksförbund (ISR) har getts möjlighet att lämna synpunkter på den förändring som föreslås i 23 kap. BrB. Vi kommer i vårt svar att helt koncentrera oss på de delar av förslaget som avser skolväsendet.

- *ISR är försiktigt positiva* till en ny lag om uppgiftsskyldighet för viss personal inom bland annat skolväsendet. Dock har vi ett antal synpunkter om bestämmelsens räckvidd, vilka personalgrupper som ska inkluderas, med mera. Dessa synpunkter utvecklas närmare nedan.
- *ISR är även försiktigt positiva* till att det vidgade förslaget om straffrihet vid frivilligt tillbakaträdande i tid från försök, förberedelse och stämpling till brott, även när den person det gäller, i vårt fall en elev, har deltagit vid dessa. Vi anser, liksom utredaren, att detta är en viktig ventil. Får elever kännedom om att möjligheten till straffrihet finns efter samtal med skolpersonal och uppgiftslämnande till Polismyndigheten, tror vi att den möjligheten även kommer att utnyttjas. Dock vill vi även i denna del problematisera bestämmelsen i några punkter.

ISR:s synpunkter på de av utredningens förslag som avser skolväsendet

- *Utredaren föreslår att skolväsendets personal ska inkluderas bland de myndigheter som i ny lag ska vara skyldiga att till Polismyndigheten överlämna den information som frivilligt lämnats av en elev i syfte att bidra till att försök, förberedelse eller stämpling till brott ska röjas. Vi förstår syftet med bestämmelsen men är tveksamma till flera delar av lagförslaget, som även delvis är otydligt. Några av dessa otydlig- och tveksamheter är:*
- Det anges att "huvudmän, rektorer, lärare och övriga personal inom skolväsendet, och elevhälsan" ska omfattas av uppgiftsskyldigheten. Att särskilt ange elevhälsan, utöver "övrig personal" förefaller direkt onödigt, eftersom elevhälsans personal är en delmängd av "övrig personal". Ska elevhälsan särskilt nämnas är det bättre att skriva "... övrig personal, inklusive elevhälsa."
 - I skolan finns, utöver de grupper som nämns i lagförslaget, även uppdragstagare, personer med tjänsteplikt samt elever/studenter vid praktik i gymnasium och högskola/universitet. Det borde åtminstone för uppdragstagare och personer med tjänsteplikt ha diskuterats huruvida lagförslaget ska gälla även för dem.
 - Ingenstans i utredningen eller i författningskommentarerna behandlas frågan om huruvida den elevhälsopersonal som bedriver hälso- och sjukvård i skolan och är undantagna vittnesplikt enligt rättegångsbalken (RB) 36:5 ska omfattas av uppgiftsskyldigheten. Däremot förutsätts att uppgiftsskyldigheten enligt ny lag ska gälla den som enligt punkt 4 innehar en särskild förtroendeställning, men inte omfattas av reglerna i 36 kap. 5 § fjärde stycket rättegångsbalken. Vilken eller vilka yrkesgrupper i eller utanför skolan det skulle kunna handla om framgår inte av utredningen.
ISR:s uppfattning är att uppgiftsskyldigheten i skolan inte ska gälla för de befattningshavare i elevhälsan som är undantagna vittnesplikt enligt bestämmelserna i RB 36:5. Dessa yrkesgrupper är skolsköterskor, skolläkare, logopedier samt en liten grupp skolkuratorer, i den del av sitt arbete de som legitimerade psykoterapeuter utför hälso- och sjukvård. Samtliga dessa yrkesgrupper tillhör elevhälsans medicinska insats. Även skolpsykologer är undantagna vittnesplikt enligt samma lagrum.
Det vore orimligt att dessa yrkesgrupper ska få en skyldighet att vidarebefordra uppgifter som lämnas till dem till Polis- och åklagarmyndighet om förberedelsebrott m.m. av alla möjliga slag.
 - Bestämmelsen avses enligt förslaget gälla uppgift om alla slags planerade brott som frivilligt lämnas till skolpersonal. Inget undantag görs för mindre allvarliga brott, detta är vi kritiska till. Skulle till exempel en elev ha varit delaktig i ett

brott där fängelse inte är föreskrivet för brottet och brottet inte kan bedömas leda till annan påföljd än dagsböter så ska enligt förslaget uppgiften ändå lämnas till Polismyndigheten. Inte heller görs någon skillnad mellan om en tioårig elev i klass 4 lämnar uppgifterna med en frivillighet i den åldern som inte väger tungt, eller en tonårig och myndig elev med helt annan mognad och omdöme.

ISR föreslår att det i lagtexten efter punkt 4 ska införas ett tillägg med ungefär denna formulering: " En anmälan ska göras om den inte av särskilda skäl måste ses som uppenbart obehövlig." Det är förvånande att utredaren inte har övervägt ett undantag av detta slag.

- *Utredaren föreslår, på vissa villkor, straffrihet vid frivilligt tillbakaträdande i tid från försök, förberedelse och stämpling till brott, även när den person det gäller har deltagit vid dessa. Brottet ska ha kunnat avstyras till följd av avslöjandet Vi är positiva till förslaget men ser vissa komplikationer, inte minst för den elev som avser att utnyttja bestämmelsen. Dessa komplikationer är bland annat:*

- Det är endast en Polis- och åklagarmyndighet som kan avgöra om ett tillbakaträdande har skett i så god tid att det har kunnat bidra till att förhindra brottets utförande. Det planerade brottet kan i vissa fall ha avslöjats i tid men en brottsbekämpande myndighet har redan fått viktig information från annat håll som förhindrar brottets utförande. Det innebär att tillbakaträdandet inte ger rätt till straffrihet.

Den elev som frivilligt vill lämna en uppgift till någon i skolan kan av naturliga skäl ställa denne frågan om hen kan slippa straff. Något sådant löfte kan förstås inte ges av skolans personal. Då finns en risk att ett sådant löfte kan leda till komplikationer i skolans fortsatta elevstödsarbete. Det kan även för eleven leda till komplikationer i form av polisförhör och eventuella insatser från sociala myndigheter.

- Det är viktigt att skolpersonal har kännedom om att det är straffbelagt att underlåta att polisanmäla vissa slag av allvarliga brott, konkret påbörjade men ej slutförda. Den som i skolan hör en elev frivilligt berätta om vissa allvarliga planerade brott men inte polisanmäler, kan dömas för denna underlåtenhet. Vi håller med utredaren om att bland annat Skolverket bör få till uppgift att informera om den eventuellt nya lagen om uppgiftsskyldighet.

- Det sägs i utredningen (ss. 269-70) att uppgiftsskyldigheten inte ska ge stöd för något ytterligare informationsutbyte. Vi delar utredarens uppfattning. Liksom utredaren ser vi risken att de uppgiftsskyldiga annars kommer att anse sig förhindrade att lämna uppgifterna vidare, trots att de avser brott som planeras och ska kunna förhindras. Vi är dock inte övertygade om att utredningens uppfattning håller. För det första finns en vittnesplikt som är tvingande, för det andra finns i skild lagstiftning en skyldighet för myndigheter att samverka med varandra, om inte hinder av sekretess föreligger. Det innebär

att en i princip tvingande skyldighet finns för en lärare att lämna vittnesuppgifter till polis utöver sin uppgiftsskyldighet, om inte undantag i den del det här gäller föreskrivs i lagstiftning.

- Det kan även hända att en elev frivilligt avslöjar ett brott i förberedelsestadium som hen är inblandad i men sedan motsätter sig att uppgifterna lämnas till polis eller åklagare. Behöver ”att frivilligt berätta” kompletteras med ett godkännande till att uppgifterna sedan lämnas vidare? Och vad innebär ett frivilligt berättande? Skolan befinner sig i ett tydligt maktöverläge gentemot elever i alla åldrar så frivillighet blir ofta en komplicerad fråga, något som Justitieombudsmannen har uttalat sig om vid flera tillfällen.

För Idéburna skolors riksförbund

Håkan Wiclander

Ordförande

Staffan Olsson

Styrelseledamot

Idéburna skolors riksförbund

Epost: info@ideburenskola.se

Hemsida: www.ideburenskola.se